

УДК 351.761.3

О.О. Малоголова, ад'юнкт кафедри
юридичної психології НАВС

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ БОРЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті на основі аналізу діяльності підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків органів внутрішніх справ надаються пропозиції щодо напрямів реформування цієї служби.

Ключові слова. Підрозділи боротьби з незаконним обігом наркотиків, реформування МВС України, наркотичні засоби.

В статье на основании анализа деятельности подразделений борьбы с незаконным оборотом наркотиков органов внутренних дел предоставляются propositions относительно направлений реформирования этой службы.

Ключевые слова. Подразделения борьбы с незаконным оборотом наркотиков, реформирование МВД Украины, наркотические средства.

In the article by analysis of the activity of divisions combating illegal drug trafficking of the internal affairs bodies the propositions on directions of reforming and optimization of this service are made.

Key words. Divisions combating illegal drug trafficking, reforming of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, drugs.

Адміністративна реформа, яка запроваджується в Україні з метою скорочення чисельності державного апарату, не змогла обійти стороною й МВС України, де також здійснюється оптимізація штатної чисельності, у тому числі підрозділів кримінальної міліції. Не виключенням тут стало реформування підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків (далі — БНОН) органів внутрішніх справ, при цьому саме вони на сьогодні опинилися на гостроті реформ МВС України: бути їм у складі МВС України чи бути окремим правоохоронним органом.

Метою статті є висвітлення шляхів реформування підрозділів БНОН органів внутрішніх справ. Обґрунтовується низка питань, положень і висновків, одержаних особисто авторами, концептуальних у теоретичному і практичному плані, які на наш погляд необхідно прийняти або врахувати при здійсненні даної реформи.

Для початку необхідно повернутися в історію з метою з'ясування причин та умов, які слугували основою для створення підрозділів БНОН в Україні. Зокрема, з кінця 70-х років минулого століття у СРСР суспільство зіштовхнулось із проблемою поширення наркоманії та збільшенням числа злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Збільшився попит на канабіс, опійні наркотичні засоби, інші наркотичні лікарські препарати. Зокрема, у 1985 році на обліках МВС України вже перебувало 18427 осіб, які допускають немедичне вживання наркотичних засобів [1]. При цьому у розвитку цього явища брали участь не тільки особи з числа „злочинського світу” (домушники, кишенькові злодії, карткові гравці та ін.). Серед тих, хто став причетний до незаконного обігу наркотичних засобів, зросла питома вага осіб молодого віку, неповнолітніх і жінок. Як наслідок, у 1988 році 76 % осіб, які вчинили злочини, пов'язані з наркотичними засобами, була молодше віком до 30 років: з 3490 таких осіб 182 були у віці 14-17 років, а 2485 — 18-29 років [1].

Протидію незаконному обігу наркотиків в системі МВС СРСР здійснювали такі підрозділи, як дільничні інспектори міліції, карний розшук. Але основний тягар в частині викриття осіб, які здійснювали розповсюдження наркотичних засобів, ніс карний розшук. Саме тому в його

структурі почали вводити спочатку окремі посади, а потім створювати групи по лінії боротьби з незаконним виготовленням і збутом наркотичних засобів. Так, у березні 1986 року у структурі Управління карного розшуку МВС УРСР вперше був створений відділ боротьби з незаконним обігом наркотиків, а на місцях у підрозділах карного розшуку були виділені окремі працівники, які спеціалізувалися на викритті незаконного обігу наркотиків. Одночасно були створені із підпорядкуванням МВС СРСР чотири міжрегіональних групи по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, діяльність яких охоплювала територію Української РСР.

На початку 90-х років минулого століття незаконний обіг наркотиків в країні набуває все більш значних масштабів, стає досить серйозним соціальним чинником, який негативно впливає на стан здоров'я і благополуччя людей, розвиток суспільства в цілому. Різно збільшується кількість осіб, які допускають немедичне вживання наркотиків. Якщо на початок 1991 року на обліках МВС України перебувало 31 тисяча осіб, які допускали немедичне вживання наркотиків, то у 1993 році таких осіб налічувалось вже 39,8 тисяч. За вказаний період збільшилась кількість осіб, які ставились на облік як наркозалежні (з 7,8 тисяч до 14 тисяч осіб). З 1991 по 1993 рік кількість злочинів в сфері незаконного обігу наркотиків збільшилась майже у 2 рази (з 11,3 тисяч до 25,2 тисяч), у т.ч. пов'язаних зі збутом наркотиків у 4,7 разів (з 800 до 1,9 тисяч). Все виразніше проявляється прагнення українських та іноземних наркоділків до „відмивання” наркокоштів у різних комерційних структурах, корумпування представників органів влади та управління. Кількість злочинів, які були вчинені наркозалежними особами за вказаний вище період зросла у 4 рази (з 1,7 тисяч до 6,7 тисяч) [2].

Малочисельність працівників карного розшуку, які вели лінію боротьби з незаконним обігом наркотиків, не давали можливості ефективно боротися з наркозлочинністю. Саме тому, на виконання Національної програми протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994-1997 роки наказом МВС України від 30 жовтня 1993 року № 682 «Про організаційно-штатні питання» у складі апарату МВС України було створено Управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків (УБНОН) як самостійний підрозділ. Наказом МВС України від 22 квітня 1994 року № 209 було затверджено Положення про Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України. Наказом МВС України від 2 лютого 1994 року № 51 такі підрозділи були створені у системі у ГУМВС-УМВС Автономної Республіки Крим, областях, містах Києві та Севастополі та на транспорті. Основним завданням новостворених підрозділів БНОН стали протидія розповсюдженню наркотичних засобів, викриття злочинних груп наркоділків з міжрегіональними та міждержавними зв'язками, здійснення оперативно-розшукових заходів щодо документування осіб, які займаються наркобізнесом. 20 липня 2002 року на базі Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків було утворено Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків (ДБНОН МВС України). Штатна чисельність служби зросла з 1533 осіб у 1999 році до 2772 осіб на кінець 2010 року.

У квітні 2011 року керівництво МВС України вийшло з клопотанням реформування та оптимізації підрозділів БНОН та об'єднання їх з підрозділами карного розшуку (далі — КР). Нова штатна структура Департаменту карного розшуку МВС України передбачала два управління: Управління розшукової роботи та Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків. Начальник УБНОН ДКР МВС України одночасно був першим заступником начальника вказаного Департаменту.

Які ж були б можливі наслідки від такого об'єднання двох служб, які вирішують зовсім різні завдання? Якщо основним завданням підрозділів БНОН є притягнення до кримінальної відповідальності розповсюджувачів наркотиків, протидія груповій наркозлочинності, викриття кваліфікованих наркозлочинів, перекриття каналів надходження в країну наркотичних засобів, а основними критерієм оцінки діяльності таких підрозділів є викриття тяжких та особливо тяжких наркозлочинів. Тоді ж як для підрозділів КР є характерним розкриття загально кримінальних видів злочинів, а одними з основних показників такої діяльності є

кількість розкритих злочинів, що вчиняються на певній території.

Враховуючи, що підрозділи БНОН будуть підпорядковуватись КР, то відповідно, їх основним завданням буде розкриття як мого більшої кількості злочинів. І, відповідно, з метою використання цього результату для покращення показників кількості розкритих злочинів основна частина порушених кримінальних справ буде за статтею 309 КК України. Враховуючи, що у жовтні 2010 року відбулась певна криміналізація наркотичних засобів опійної групи [3], жертвами репресивного апарату стануть не наркобізнесмени, а хворі наркоспоживачі (оскільки викрити наркозалежну особу та виявити у нього наркотичний засіб на багато легше, ніж розкрити добре організовану й законспіровану мережу наркоділків). Так, офіційна статистика МВС свідчить, що за 2010 рік питома вага злочинів за ст. 309 КК України у деяких ГУМВС-УМВС складає майже кожен 3-й з 10-ти розкритих злочинів загально-кримінальної спрямованості. У той же час частка злочинів за ст. 307 КК України серед злочинів в сфері незаконного обігу наркотиків в окремих ГУМВС-УМВС залишається на рівні 11-14 % [4].

Окремі прихильники об'єднання підрозділів БНОН та КР стверджують, що все повернулося на свої місця, як було майже 20 років назад, коли підрозділи БНОН були у структурі КР. Але при цьому вони забувають, що раніше і наркоситуація у державі була іншою. У 2010 році на обліках МВС України було зареєстровано 152,8 тис. споживачів наркотиків. Протягом 2010 року органами внутрішніх справ викрито 56,8 тис. злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, з яких 20,4 тис. тяжкі та особливо тяжкі та 16,9 тис. збутів. За результатами задокументованих 110 фактів, пов'язаних з використанням коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, накладено арешт на майно та засоби наркоділків на суму 94 млн грн. [5].

Об'єднання ДБНОН та ДКР МВС України не відбулося, адже керівництво МВС України сприйняло за належне необхідність існування окремої служби по боротьбі з незаконним обігом наркотиків у складі МВС України, правда, на правах управління.

13 квітня 2011 року на сайті Державного комітету України з питань контролю за наркотиками розміщено Указ Президента України № 457 / 2011 «Питання Державної служби України з контролю за наркотиками» [6], у якому Кабінету Міністрів України необхідно у місячний строк надати проект закону України про Державну службу України з контролю за наркотиками, визначивши основними її завданнями:

- формування та забезпечення реалізації державної політики з питань обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також координації діяльності органів, що здійснюють таку протидію;

- проведення відповідно до законодавства України оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, легалізації (відмивання) доходів, отриманих від злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом, та осіб, які вчинили такі злочини;

- виявлення, попередження, припинення, розкриття, дізнання і досудове слідство у справах про злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, легалізації (відмивання) доходів, отриманих від злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Результатом виконання Указу Президента став розроблений Державним комітетом України з питань контролю за наркотиками проект Закону України «Про Державну службу України з контролю за наркотиками», який на початку травня 2011 року був погоджений з усіма зацікавленими міністерствами та відомствами і поданий для подальшого погодження в Кабінет Міністрів України.

Розробники законопроекту аргументували необхідність створення нового правоохорон-

ного органу у зв'язку з погіршенням наркоситуації в нашій державі та експансії міжнародного наркобізнесу, поширенням організованої наркозлочинності та її поєднанням з міжнародними наркогрупованнями, наявністю корупційних зв'язків у правоохоронних органах, застосуванням наркоділками нових засобів приховування та маскуванню злочинної діяльності з використанням інформаційних технологій, появою та розповсюдженням великої кількості нових видів наркотиків, що швидко викликають наркотичну залежність. З вказаною аргументацією не можна не погодитись, про що яскраво засвідчує зростання за останні десять років кількості вилучених органами внутрішніх справ амфетамінів у 200 разів, кокаїну понад у 20 разів, героїну понад у 10 разів. За останні роки на кордонах нашої держави було вилучено понад 10 тонн гашишу, 4 тонни кокаїну і героїну, а з «вуличної» торгівлі понад 640 тис. доз психотропних речовин [5].

Проте розроблений Державним комітетом України з питань контролю за наркотиками проект Закону України «Про Державну службу України з контролю за наркотиками» на мій погляд містить основну ваду, яка може всі благі наміри звести на нівець — служба за контрактом для атестованих працівників новоствореної служби.

Зазначимо, що протидія незаконному обігу наркотиків — це, насамперед, боротьба, де наркоділки вживають всіх можливих заходів з метою спрощення своєї протиправної діяльності, у т.ч. не в останню чергу займає підкуп не тільки правоохоронців, а й суддів, прокурорів, представників законодавчої та виконавчої влади. З іншого боку, низька заробітна плата, брак соціального пакету, ненормований робочий день сприяють можливості вчиняти корупційні та інші протиправні діяння, про що засвідчують неодноразові публікації про притягнення значної кількості працівників міліції до відповідальності за правопорушення, що вчиняються ними в сфері службової діяльності у поєднання з наркотичними засобами.

Аналіз законопроекту засвідчує, що служити за контрактом до 55 років, з постійним страхом, що тобі його не продовжать за певних причин (у т.ч. через можливої корумпованості керівництва) та ускладнень у зв'язку з подальшим працевлаштуванням (кому на «гражданці» потрібні люди, яке все життя «ловили» наркоділків) сприятиме зростанню хибної мотивації у правоохоронців. Вказане може призвести до того, що під час проходження служби за контрактом правоохоронець буде брати все по максимуму, у т.ч. протиправним шляхом.

Але якщо контрактну форму в майбутньому законі ще можна змінити, то з наступними труднощами, з якими зіштовхнеться нова служба, буде важче. Перш за все виникнуть проблеми з отриманням окремих будівель (приміщень), які потрібні для функціонування нової служби, а їх необхідно як мінімум 200. Крім того необхідні нові приміщення для оперативно-технічних та оперативно-розшукових підрозділів. Також виникнуть додаткові витрати на обслуговуючі підрозділи нової служби (фінансовий, господарської діяльності тощо).

Щодо доцільності створення нового правоохоронного органу, то виходячи з досвіду інших країн (США, Росії), ефективність його діяльності підтверджується, проте такий орган можливий для утримання тільки багатою країною, якою на даний час не являється наша держава.

Якщо ж і потрібно здійснювати реформування служби БНОН, то на мій погляд, її місце у структурі підрозділів боротьби з організованою злочинністю (далі — БОЗ) МВС України. Щодо останнього підрозділу, то у нього, як і у БНОН цілі однакові — боротьба з організованою злочинністю, зокрема, що діє в сфері незаконного обігу наркотиків. Приєднання до підрозділів БОЗ надасть можливість зосередити додатково основну увагу як раз на протидії наркобізнесу, а не боротьбі з наркозалежними особами.

Підводячи підсумок зазначимо, що реформування системи МВС України потрібна та необхідна процедура, проте успішне та результативне здійснення такої реформи потребує урахування попереднього досвіду, виваженості та здорового глузду у прийнятті рішень, оскільки необхідно пам'ятати, що зламати старе — набагато легше, ніж побудувати щось нове.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Справка об основных показателях борьбы с наркоманией за 1985-1993 г. / УБНОН МВД Украины. — К., 1994. — 3 с.
2. Довідка щодо основних показників боротьби з наркобізнесом за 1991-2004рр. - К.: ДБНОН МВС України, 2005. — С. 3.
3. Про внесення змін до наказу МОЗ від 01.08.2000 № 188 : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 липня 2010 р. № 634 // Офіційний вісник України від 29.10.2010. — 2010., № 80. — С. 114. — Ст. 2838. — Код акту 53099/2010.
4. Стрільців О. М. Протидія незаконного обігу наркотиків на прикладі Німеччини й України / О.М. Стрільців // Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів [Текст] : матеріали українсько-німецької наук.-практ. конф. (Донецьк, 26-27 травня 2011 року). — Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС, 2011. — С. 30-32.
5. Обращение Министра внутренних дел Украины генерал-лейтенанта милиции Могилёва А.В. к участникам международной научно-практической конференции «Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт» // Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт [Текст] : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, НАВС, 13 травня 2011 року). — Київ : НАВС, 2011. — С. 3-5.
6. Державний комітет України з питань контролю за наркотиками : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.narko.gov.ua/>

УДК 343.131.5

Г.В. Рюмшина, ад'юнкт кафедри кримінального
процесу ДЮІ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА

Статтю присвячено характеристиці окремих заходів забезпечення безпеки до неповнолітнього свідка. Автором приділено увагу проблемам, з якими стикаються правоохоронні органи при вирішенні питання щодо застосування заходів забезпечення безпеки до неповнолітнього свідка.

Ключові слова: застосування заходів забезпечення безпеки щодо неповнолітніх свідків, свідок, псевдонім, неповнолітній.

Статья посвящена характеристике отдельных мер обеспечения безопасности в отношении несовершеннолетнего свидетеля. Автором уделено внимание проблемам, с которыми могут столкнуться правоохранительные органы при принятии решения относительно применения мер обеспечения безопасности несовершеннолетнему свидетелю.

Ключевые слова: применение мер обеспечения защиты к несовершеннолетним свидетелям, свидетель, псевдоним, несовершеннолетний.

The article is devoted description of separate measures of providing of safety in regard to a minor witness. An author is spare attention problems into which law enforcement authorities can run at a decision-making in relation to application measures of providing of safety to the minor witness.

Keywords: application of measures of providing of defence to the minor witnesses, witness, pseudonym, minor.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день внаслідок соціально-економічної нерівноваги стану економіки нашої держави, а також соціально-економічною кризою, яка заповнила простір як держав Європи, так і держав всього світу, розвиток злочинності набирає